

tactical, ethic and judicial aspects. In the article each is examined of these problems separately. Modern lie detector as scientific and technical devices answer all necessary criteria: worked out on scientific basis, is safe facial that passes testing and does not conflict with the criterion of ethics and positions of current legislation. However, in relation to the acceptance of final decision about drawing on the results of lie detector verification as to proof, it is needed to befit self-weighted enough, taking into account objective and subjective factors, and that is why this question remains debatable.

Keywords: investigation, interrogation, scientific and technical facilities, specialist, filming, lie detector.

УДК 343.98:343.373

Єфімов В.В. ©

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-4-131-134

ВПЛИВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИННИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА ПОВНОТУ ВИКРИТТЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Розглянуто сучасні проблеми та особливості оперативно-розшукового забезпечення дослідження злочинних зв'язків для повноти доказування під час розслідування викрадань в агропромисловому комплексі України. Наголошується, що однією з умов ефективної діяльності щодо оперативно-розшукового забезпечення доказування під час розслідування викрадань в АПК України є визначення і глибоке вивчення об'єктів злочинного посягання.

Ключові слова: ознаки злочинів в сфері АПК України; злочинні зв'язки; ознаки приховування злочинних дій; характеристика моделі викрадання; типові ознаки викрадань; особливості побудови версій.

Постановка проблеми. Важливе значення в забезпеченні економічної безпеки АПК відводиться органам Національної поліції. Проте реорганізація Міністерства внутрішніх справ, що проводиться упродовж останніх років, привела до ряду проблем, не кращим чином тих, що відбилися на забезпеченні однієї з функцій органів Національної поліції – захисту економіки, а саме протидії економічній злочинності.

Аналіз ситуації, що складається у сфері АПК, показує, що криміногенні чинники значною мірою визначають не лише його сьогоdnішній стан, але і перспективи розвитку. Підтвердженням процесу активної криміналізації є кількість злочинів економічної спрямованості, що вчинюються в АПК, а також суми заподіяного матеріального збитку.

Статистичні дані свідчать, що у 2017 році в АПК викрито більше 3,7 тис. кримінальних правопорушень.[1].

За дев'ять місяців 2018 року в АПК викрито майже 3,4 тис. кримінальних правопорушень.[2].

Виходячи з цих обставин, а також в цілях підвищення ефективності діяльності підрозділів захисту економіки Національної поліції виникла необхідність в концептуальному розгляді комплексу організаційних заходів, спрямованих на вивчення питання дослідження злочинних зв'язків для забезпечення повноти викриття злочинної діяльності під час досудового розслідування та судового розгляду в агропромисловому комплексі України.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Правові засади особливостей та організації викриття економічних злочинів, особливо здійснення цієї діяльності стосовно до окремих галузей економіки в спеціальній літературі говориться досить докладно, зокрема в роботах: К.В. Антонова, А.І. Берлача,

В.І. Василичука, В.Я. Горбачевського, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, В.П. Захарова, Я.Ю. Кондратьєва, В.С. Кубарєва, М.І. Камлика, І.П. Козаченка, А.І. Капітанського, В.В. Матвійчука, Д.Й. Никифорчука, В.Л. Ортнського, В.І. Литвиненка, В.І. Лебеденка, К.М. Ольшевського, І.В. Сервецького, М.М. Перепелиці, В.Д. Пчолкіна; О.О. Савченка, О.П. Снігерьова, А.І. Федчака та ін.

Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених викриттю економічних злочинів, а також ряду досліджень по даному питанню, наукове і практичне рішення названої проблеми представляє відому складність. Уважний аналіз опублікованих робіт свідчить, що по багатьох важливих питаннях вона дискусійна і вимагає подальшого дослідження, більшість питань, пов'язаних із організацією викриття економічних злочинів не тільки в АПК, а й об'єктів господарювання в цілому потребує комплексної системи вивчення та впливу з боку вчених та практиків.

Мета даної статті – проаналізувати окремі аспекти, що пов'язані з дослідженням злочинних зв'язків щодо повноти викриття викрадань на підприємствах АПК України, а також закономірностей виявлення, розслідування злочинів, вказаної категорії.

Виклад основного матеріалу. Під злочинними зв'язками в механізмі злочинної діяльності слід розглядати будь-яку взаємодію суб'єкта з іншими особами під час вчинення злочину. Злочинні зв'язки є одним з ознаків, що характеризують суб'єкта в структурі механізму злочинної діяльності. У тих випадках, коли цими особами, чи відносно них здійснюються дії, що сприяють скоєнню суспільно небезпечного діяння [3].

Одним з етапів повноти формування системи доказів за кримінальним провадженням, що розслідується є вивчення та дослідження усіх злочинних зв'язків, аби головні учасники найбільш небезпечних злочинів чи епізодів злочинної діяльності не зникли з поля зору правоохоронних органів. А другорядні співучасники погоджуючись на умови підтримки під час відбування покарання переймали на себе всю відповідальність за вчинені злочини. В першу чергу це стосується економічних злочинів, що вчиняються в групових чи організованих формах в базових галузях, зокрема в агропромисловому комплексі України. Оскільки ці сфери надають можливість отримати незаконні максимальні матеріальні здобутки. Вказані сфери підтримуються державою додатковими фінансовими програмами на розвиток та соціальний захист.

На думку В. Ортнського план розслідування у кримінальному провадженні має бути ретельно продуманий. Намічені планом слідчі (розшукові) дії повинні відображати тактичний задум слідчого, внутрішню логіку слідства. Це означає, що план має передбачати найраціональніше поєднання і послідовність слідчих (розшукових) дій зі встановлення і перевірки доказів. Звичайно, що відразу і на увесь період слідства запланувати таку систему дій неможливо, оскільки не можна заздалегідь передбачити, які відомості будуть отримані під час проведення слідчих (розшукових) дій. Така система дій досягається у плануванні слідства на окремих етапах розслідування і у міру отримання інформації про подію, що розслідується. Залежно від цього розрізняють планування на початковому етапі розслідування та подальше планування. Основні документи, які полегшують планування розслідування злочинів у сфері економіки, бувають декількох видів. Найпоширеніші схеми зв'язків і так звані аналітичні довідки (оперативних підрозділів) та наявність отриманих документів під час оперативно-розшукового документування, а також матеріали, скеровані державними контролюючими органами (ДФС, ДФІУ та ін.) до слідчих підрозділів. До другого блоку матеріалів належать документи, які використовуються у підприємницькій діяльності, різновиди підроблених документів у структурі механізму вчинення предикатних економічних злочинів та їхня кримінально-правова кваліфікація [4, с. 7].

Організація планування злочинів передбачає оптимізацію праці слідчого, організацію взаємодії групи слідчих з оперативними підрозділами та іншими службами правоохоронних органів, а також деякі інші питання діяльності органів розслідування. Значення планування розслідування визначається важливістю завдань, які можуть бути вирішені за його допомогою, зокрема:

- визначення ефективних шляхів розслідування кримінальних правопорушень;
- забезпечення об'єктивності повноти та всебічності з'ясування всіх обставин кримінального правопорушення;
- своєчасне та результативне застосування процесуальних, організаційно-технічних, техніко-криміналістичних заходів з урахуванням особливостей кожного провадження;

- забезпечення найефективнішого поєднання всіх можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів для досягнення поставлених завдань;
- сприяння економії сил і засобів органів досудового розслідування, інших правоохоронних підрозділів та ін. [5, с. 318].

Значущими процесуальними діями в ході розслідування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, є обшук (71,8 %) та тимчасовий доступ до речей і документів з їх подальшим вилученням (64,5 %). Якісне здійснення цих заходів можливе за умови правильного визначення кола необхідних документів, місць їх ймовірного зберігання, залучення спеціалістів тощо. Тактичні особливості вилучення документів за даною категорією кримінальних проваджень також визначаються з урахуванням завдань, що виникають у ситуаціях відмови у наданні слідчому необхідних документів особою, у віданні якої вони знаходяться, або посиланням на їх відсутність з різних причин. [6, с. 13-14].

Вагомим у практиці розслідування злочинів вказаної групи (65,3 % узагальнених матеріалів) є огляд документів, який слід проводити як окрему процесуальну дію, що дозволить зафіксувати їх найбільш важливі ознаки. Під час зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчому необхідно вивчити загальний вигляд та стан документів, їх реквізити; встановити коло осіб, які мали право засвідчувати конкретні документи своїм особистим підписом та (або) відтиском печатки агропідприємства; визначити їх цільове призначення тощо. Найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, є допит. Тактичні прийоми проведення допиту підозрюваного, свідка за даною категорією кримінальних правопорушень визначаються ситуаційною зумовленістю їхньої поведінки (конфліктна чи безконфліктна). Відповідно до певної ситуації можуть обиратися такі тактичні прийоми чи їх поєднання, як використання суперечностей в показаннях інших осіб чи документах, створення комфортних умов для проведення допиту, надання можливості ознайомитись з доказами (документами), постановка уточнюючих, деталізуючих та нагадуючих запитань тощо. [6, с. 14].

У кримінальних провадженнях даної категорії вагоме значення мають: а) судово-економічна експертиза (73,4 %), яка призначена для встановлення фактів порушення агропідприємствами положень законодавства, які регламентують фінансово-господарську діяльність в аграрному секторі економіки країни; б) почеркознавча експертиза (79 %), що спрямована на встановлення особи, яка засвідчила чи власноручно внесла заздалегідь неправдиві відомості до змісту документів фінансово-господарської діяльності закладів, установ, організацій в аграрному секторі економіки; в) будівельно-технічна експертиза (18,5 %), яка вирішує питання щодо обсягу, вартості та відповідності проектно-кошторисній документації будівельних робіт, профінансованих за рахунок бюджету [6, с. 15].

У результаті детально проведеного аналізу матеріалів кримінальних проваджень на території Дніпропетровської, Харківської, Запорізької та Миколаївської областей, дійшли висновку, що виявлена залежність при вчиненні викрадань грошових коштів в умовах здійснення угод щодо продажу продукції за готівковий розрахунок при відсутності колективного контролю за даними угодами, коли посадова особа самостійно приймає рішення про умови договору купівлі-продажу, дозволяють видвінути версію про навмисне створення такої ситуації з боку керівництва підприємства й причетність його до вчинення викрадань.

У результаті наскрізного аналізу отриманих даних було виявлено характерні закономірності. Встановлено взаємозв'язок, що вказує на взаємодію завідуючих молоко-товарних, свино-товарних ферм при вчиненні викрадань продукції овочевих культур з водіями та майстрами дільниць.

Встановлено правило, що пов'язує причетність до вчинення викрадань головного бухгалтера в умовах, коли в діяльності бухгалтерії не організовано контроль й взаємні перевірки між бухгалтерами, що обумовлює різні напрями діяльності, й якщо вони при цьому не поєднують контрольні та виконавчі функції, дозволяє в залежності від обставин конкретного кримінального провадження використовувати цю закономірність для побудови версій відносно інших учасників викрадань, про предмет злочинного посягання, про способи вчинення й приховування злочину. Наприклад, в ситуації встановлення факту викрадання матеріально-відповідальною особою матеріальних цінностей шляхом використання фіктивних документів, що свідчать про їх передачу до іншого структурно-

го підрозділу підприємства й при умові, взаємні перевірки в діяльності бухгалтерів не проводяться, доцільно перевірити версію про співучасть у вчиненні злочину головного бухгалтера.

Висновок. Вищевикладене дозволяє зробити висновок про те, що:

- розглянутий нами признак суб'єкта злочинної діяльності – злочинні зв'язки, є структурним елементом механізму викрадань на підприємствах агропромислового комплексу;

- виявлені закономірності його взаємодії з іншими признаками системи входять до криміналістичної характеристики виду злочинів, що вивчаються й сприяють розробці комплексу версій при досудовому розслідуванні та розкритті конкретних злочинів в сфері агропромислового комплексу України.

Бібліографічні посилання

1. Аналітична довідка Про результати роботи Департаменту захисту економіки Національної поліції України за 2017 рік/ за заг. редакцією С.Г. Міщенко / [Міщенко С.Г., Сливенко В.Р., Лапко О.В., Василичук В.І., Панасенко Б.В.]. – К.: ДП «Розвиток», 2017. – 27 с.;
2. Аналітична довідка Про результати роботи за 9 місяців 2018 року Департаменту захисту економіки Національної поліції України: Лист МВС України від 4 листопада 2018 року № 25537/Ск.;
3. Джужа О.М. Кримінологія : навч. посібник / О.М. Джужа, Ю.Ф. Іванов. – К., 2006. – 264 с.;
4. Ортинський В.Л. Особливості планування розслідування злочинів в сфері економіки / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/osoblivosti-planuvannya-rozsliduvannya-zlochiv-u-sferi-ekonomiki>;
5. Криміналістика: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та т. - К. : Центр навчальної літератури, 2015. - 544 с.;
6. Кікінчук В.В. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі. – автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, 2014. – 20 с.

Надійшла до редакції 26.12.2018

SUMMARY

Yefimov V.V. Influence of investigation of criminal relations on exclusion of economic crimes in the field of agricultural complex of Ukraine. The article deals with the current problems and peculiarities of operative-search services for the investigation of criminal ties for the completeness of evidence in the investigation of theft in the agro-industrial complex of Ukraine. It is noted that one of the conditions for effective investigation of operational-search-based evidence in investigating abductions in the Ukrainian agro-industrial complex is the definition and in-depth study of the objects of a criminal offense.

Regarding the planning of search activities, there is a problem associated with insufficient empirical studies that provide material for summarizing the characteristics of the offender. This is necessary in order to determine the list of persons who should be on preventive account. When establishing such a list, it should be kept in mind: age (age groups) of persons who committed mercenary crimes; their past and present behavior (the existence of convictions, the type of occupation, employment and the nature of employment in free time), relationships in the family and in the team, etc.

Keywords: *signs of crimes in the field of agrarian complex of Ukraine; criminal ties; signs of concealing criminal acts; characteristic of the abduction model; typical signs of kidnapping; features of versioning.*